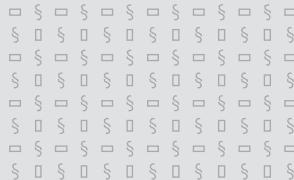

MASARYKOVA UNIVERZITA PRÁVNICKÁ FAKULTA

OTCOVSTVÍ ZÁKLADNÍ RODINNĚPRÁVNÍ STATUS

© Zdeňka Králíčková, listopad 2015

PRAMENY

- LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD (č. 2/1993 Sb.)
- ÚMLUVA O OCHRANĚ LIDSKÝCH PRÁV A ZÁKLADNÍCH SVOBOD (č. 209/1992 Sb.)
- ÚMLUVA O LIDSKÝCH PRÁVECH A BIOMEDICÍNĚ (č. 96/2001 Sb.m.s.)
- OBČANSKÝ ZÁKONÍK (z. č. 89/2012 Sb.)
- ZÁKON O SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANĚ DĚTÍ (z. č. 359/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů)
- ZÁKON O STÁTNÍM OBČANSTVÍ ČR (z. č. 186/2013 Sb.)
- ZÁKON O MEZINÁRODNÍM PRÁVU SOUKROMÉM A PROCESNÍM (z. č. 91/2012 Sb.)
- ZÁKON O MATRIKÁCH, JMÉNU A PŘÍJMENÍ (z. č. 301/2000 Sb., ve znění pozdějších předpisů)
- OBČANSKÝ SOUDNÍ ŘÁD (z. č. 99/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů)
- ZÁKON O ZVLÁŠTNÍCH ŘÍZENÍCH SOUDNÍCH (z. č. 292/2013 Sb.)
- ZÁKON O ZDRAVOTNÍCH SLUŽBÁCH z. č. 372/2011 Sb.
- ZÁKON O SPECIFICKÝCH ZDRAVOTNÍCH SLUŽBÁCH z. č. 373/2011 Sb.

LITERATURA

- *Hrušáková, M., Králíčková, Z., Westphalová, L. a kol.: Rodinné právo. Praha: C. H. Beck, 2015.*
- *Hrušáková, M., Králíčková, Z., Westphalová, L. a kol.: Občanský zákoník. Rodinné právo. Praha: C. H. Beck, 2014.*

MASARYKOVA UNIVERZITA PRÁVNICKÁ FAKULTA

MATER SEMPER CERTA EST, PATER INCERTUS.

-římskoprávní zásada

-konstrukce zákonných vyvratitelných domněnek
otcovství založených na pravděpodobnosti

1. DOMNĚNKA OTCOVSTVÍ

§ 776 OZ

- ZA OTCE SE MÁ MANŽEL MATKY, POKUD SE DÍTĚ NARODÍ ZA TRVÁNÍ MANŽELSTVÍ NEBO DO TŘÍSTÉHO DNE PO JEHO ZÁNÍKU, PROHLÁŠENÍ ZA NEPLATNÉ NEBO **NOVÉ: PO PROHLÁŠENÍ MANŽELA ZA NEZVĚSTNÉHO**
- STATUSOVÝ VZTAH MANŽELSKÝ ZAKLÁDÁ OTCOVSTVÍ MANŽELA MATKY *ex lege*
- JE-LI MATKA ZNOVU PROVDÁNA, ZA OTCE SE POVAŽUJE MANŽEL POZDĚJŠÍ

- vznik manželství = den uvedený v oddacím listu
- zánik manželství = den, který je:
  - uveden v úmrtním listu jako den smrti
  - uveden v rozsudku o prohlášení za mrtvého jako den smrti nebo den, který platí/pokládá se za den smrti § 26/2 a 71/1 OZ
  - vyznačen na rozsudku o rozvod manželství jako den právní moci
  - vyznačen na rozsudku o prohlášení manželství za neplatné jako den právní moci
  - uvedený v rozsudku o nezhvěstnosti jako den, kdy nastaly účinky prohlášení nezhvěstnosti § 66/1 OZ

narození dítěte do 160 dnů od uzavření manželství

- za otce se považuje manžel matky - automatický zápis do knihy narození dítěte
- významné **jen** pro popírání otcovství

narození dítěte z asistované reprodukce (1. a půltá domněnka)

- za otce se považuje muž, která dal k umělému oplodnění souhlas - § 778 OZ
- manželství není předpokladem: § 3 z. č. 373/2011 Sb.
- nerozhodné, zda došlo k
  - homologní či heterologní inseminaci
  - oplodnění vajíčka v těle matky či mimo tělo matky (děti ze zkumavky, IVF a ET)
- NOVELA ZÁKONA O MATRIKÁCH 2013 (viz § 16/3 ZM)

POPÍRÁNÍ: JEN DLE § 787 „OTĚHOTNĚLA JINAK“

POPŘENÍ 1. DOMNĚNKY

§ 785 OZ

PREKLUZIVNÍ LHŮTY, ALE ZMEŠKÁNÍ
LZE PROMINOUT § 792 OZ

■ AKTIVNÍ LEGITIMACE OTCE

- SUBJEKTIVNÍ: do šesti měsíců ode dne, kdy se **dozvěděl** o skutečnostech zakládajících **důvodnou pochybnost**, že je otcem dítěte, které se narodilo jeho manželce,
- OBJEKTIVNÍ: nejpozději však do šesti let od narození dítěte

§ 789 OZ

■ AKTIVNÍ LEGITIMACE MATKY

- do 6 měsíců od porodu

NE: AKTIVNÍ LEGITIMACE
NEJVYŠŠÍHO STÁTNÍHO
ZÁSTUPCE
NE: AKTIVNÍ LEGITIMACE
DÍTĚTE
NE: EX OFFO DLE § 793 OZ

Nález Ústavního soudu ze dne 8. července 2010, sp. zn. Pl. ÚS 15/09, účinnost k 31. 12. 2011

- návrhu na zrušení popěrné šestiměsíční lhůty u první domněnky otcovství svědčící manželovi matky (§ 57 odst. 1 ZOR)
- Ústavní soud nespatřuje neústavnost v existenci lhůty jako takové (bod 37), ale ve vyloučení možnosti matrikového otce právně relevantním způsobem zpochybnit otcovství (bod 48), a to proti vůli matky

„Neústavnost § 57 odst. 1 zákona o rodině podle názoru senátu Ústavního soudu spočívá především v nevyváženosti základních práv a zájmů otce dítěte, jehož otcovství bylo určeno na základě první domněnky otcovství, dítěte a jeho matky. Nelze přitom vyloučit ani závěr o neústavnosti zmíněného ustanovení pro rozpor s vlastními zájmy dítěte.“

Nález Ústavního soudu Slovenské republiky ze dne 20. 4. 2011, sp. zn. Pl. ÚS 1-2010-57

- ustanovení § 86 odst. 1 zákona č. 36/2005 Z. z. o rodině, není v souladu s čl. 6 odst. 1 a čl. 8 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod

ŘÍZENÍ O POPŘENÍ 1. DOMNĚNKY

§ 417 a násl. ZŘS Řízení o určení a popření otcovství

místní příslušnost: obecný soud dítěte § 417/1

zahájení: na návrh matky a otce § 418/1

účastníci: žena, která dítě porodila, dítě a muž, jehož otcovství má být popřeno § 420/1

dokazování: zásada vyšetřovací § 21

dovolání: ano, dle § 30

TZV. KONVERZE 1. DOMNĚNKY VE 2. DOMNĚNKU

§ 777

(1) Narodí-li se dítě v době mezi zahájením řízení o rozvodu manželství a třístým dnem po rozvodu manželství, a manžel, popřípadě bývalý manžel matky prohlásí, že není otcem dítěte, zatímco jiný muž prohlásí, že je otcem dítěte, má se za to, že otcem je tento muž, připojí-li se matka k oběma prohlášením.

(2) Prohlášení manžela matky dítěte, popřípadě jejího bývalého manžela, muže, který tvrdí, že je otcem dítěte, a matky dítěte se činí v řízení před soudem, zahájeném na návrh některého z nich; návrh lze podat nejpozději do uplynutí jednoho roku od narození dítěte.

(3) K určení otcovství k dítěti podle odstavců 1 a 2 nemůže dojít dříve, dokud nenabude právní moci rozhodnutí o rozvodu manželství.

(4) Jde-li o řízení o neplatnost manželství, použijí se odstavce 1 až 3 obdobně.

ŘÍZENÍ VE VĚCI TZV. KONVERZE

§ 416 ZŘS Určení otcovství po rozvodu nebo prohlášení manželství za neplatné

(1) Byl-li podán návrh na určení otcovství souhlasným prohlášením k dítěti, které se narodilo v době mezi zahájením řízení o rozvodu manželství nebo o neplatnost manželství a třístým dnem po rozvodu manželství nebo prohlášení manželství za neplatné, vyslechne soud matku, manžela i toho, kdo prohlašuje, že je otcem dítěte. Příslušným je soud podle § 417.

(2) Dojde-li k souhlasnému prohlášení účastníků o tom, kdo je otcem dítěte, uvede to soud do protokolu a oznámí matričnímu úřadu, který vede knihu narození, v níž je dítě zapsáno.

(3) Byl-li návrh podán před pravomocným skončením řízení o rozvod nebo neplatnost manželství, soud řízení přeruší do doby, než rozsudek, kterým bylo rozhodnuto o tom, že manželství je neplatné nebo se rozvádí, nabude právní moci. Bylo-li řízení o rozvod manželství nebo neplatnost manželství zastaveno, nebo byl-li návrh na rozvod manželství nebo na neplatnost manželství pravomocně zamítnut, soud řízení zastaví.

další podmínky: § 417 a násl. ZŘS

místní příslušnost: obecný soud dítěte § 417/1

zahájení: na návrh § 418/1

účastníci: žena, která dítě porodila, dítě a muž, který o sobě tvrdí nebo o němž je tvrzeno, že je otcem dítěte (domnělý otec), nebo jehož otcovství má být popřeno § 420/1

ukončení řízení: **podpisem protokolu**

soud řízení zastaví

2. DOMNĚNKA OTCOVSTVÍ

§ 779 OZ

- ZA OTCE SE MÁ MUŽ, KTERÝ BYL URČEN SOUHLASNÝM PROHLÁŠENÍM MATKY A MUŽE, KTERÝ SE OTCEM CÍTÍ
- SOUHLASNÉ PROHLÁŠENÍ lze učinit:
  - kdykoli za života dítěte, i před porodem
  - na matrice nebo na soudě - viz řízení

SPECIFICKÉ VĚCI § 780 až 782 OZ
+nezletilí a nespovědní: soud
+matka v duševní poruše: její souhlas nelze nahradit
+dovolání se neplatnosti právního jednání: do šesti měsíců

K PROBLEMATICE SHODY BIOLOGICKÉHO, SOCIÁLNÍHO A PRÁVNÍHO RODIČOVSTVÍ

Nabývání státního občanství České republiky určením otcovství

§ 7 z. č. 186/2013 Sb., o státním občanství ČR

(1) Dítě, jehož matka **není státní občankou České republiky**, avšak je občankou jiného **členského státu Evropské unie**, Švýcarské konfederace nebo státu, který je smluvní stranou Dohody o Evropském hospodářském prostoru²⁾ (dále jen „stát Evropské unie“), anebo má trvalý pobyt¹⁾ na území České republiky, anebo je bezdomovkyní, nabývá státní občanství České republiky **dnem, kdy bylo učiněno souhlasné prohlášení rodičů o určení otcovství státního občana České republiky**.

(2) Dítě, jehož matka **není státní občankou České republiky**, státu **Evropské unie** ani nemá trvalý pobyt¹⁾ na území České republiky, ani není bezdomovkyní, nabývá státní občanství České republiky **dnem, kdy bylo učiněno souhlasné prohlášení rodičů o určení otcovství státního občana České republiky**, pokud rodiče **prokázali otcovství** matričnímu úřadu genetickou zkouškou formou **znaleckého posudku** podle zákona o znalcích a tlumočnících.

ŘÍZENÍ O URČENÍ OTCOVSTVÍ DLE 2. DOMNĚNKY

§ 415 ZŘS Určení otcovství k dítěti neprovdané matky

(1) Narodí-li se dítě, u něhož otcovství není určeno zákonnou domněnkou svědčící manželu matky, ani souhlasným prohlášením rodičů před matričním úřadem, vyslechne soud toho, koho matka označuje za otce, zda uznává, že je otcem. Příslušným je soud podle § 417 (OBECNÝ SOUD DÍTĚTE).

(2) Dojde-li k souhlasnému prohlášení rodičů o otcovství, uvede se to v protokolu a oznámí matričnímu úřadu, který vede knihu narození, v níž je dítě zapsáno.

(3) Jestliže takto k určení otcovství nedojde a matka v přiměřené době nepodá návrh na určení otcovství, může soud jmenovat dítěti opatrovníka k podání takového návrhu a k tomu, aby dítě v řízení zastupoval.

POPŘENÍ 2. DOMNĚNKY

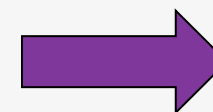
§ 790 a § 791 OZ

PREKLUZIVNÍ LHŮTY, ALE ZMEŠKÁNÍ
LZE PROMINOUT § 792 OZ

■ AKTIVNÍ LEGITIMACE OTCE A MATKY

- do 6 měsíců od souhlasného prohlášení
- lhůta neskončí do 6 měsíců od porodu

NE: AKTIVNÍ LEGITIMACE
NEJVYŠŠÍHO STÁTNÍHO
ZÁSTUPCE
NE: AKTIVNÍ LEGITIMACE DÍTĚTE
NE: AKTIVNÍ LEGITIMACE
PUTATIVNÍHO OTCE
ANO: EX OFFO

zahájení řízení *ex offio*

§ 793 OZ (jen u 2. domněnky, ne u 1. domněnky)

Vyžaduje-li to zřejmý **zájem dítěte** a mají-li být naplněna ustanovení zaručující **základní lidská práva**, může soud i bez návrhu zahájit řízení o popření otcovství, bylo-li otcovství určeno souhlasným prohlášením rodičů, ale otec dítěte takto určený nemůže být jeho otcem.

Soud zpravidla současně pozastaví výkon rodičovské odpovědnosti.

ŘÍZENÍ O POPŘENÍ 2. DOMNĚNKY

§ 417 a násl. ZŘS Řízení o určení a popření otcovství

místní příslušnost: obecný soud dítěte § 417/1

zahájení: na návrh § 418/1, výjimky pro zdánlivé manželství a 2. domněnku (zájem dítěte a lidská práva)

účastníci: žena, která dítě porodila, dítě a muž, jehož otcovství má být popřeno § 420/1

dokazování: zásada vyšetřovací § 21

dovolání: ano, dle § 30

3. DOMNĚNKA OTCOVSTVÍ

§ 783 OZ

- ZA OTCE SE MÁ MUŽ, KTERÝ S MATKOU DÍTĚTE SOULOŽIL V TZV. KRITICKÉ DOBĚ, POKUD JEHO OTCOVSTVÍ ZÁVAŽNÉ OKOLNOSTI NEVYLUČUJÍ

(dříve: „obcoval“, SOULOŽ: tradičně ??? *immissio penis in vaginam*)

- ROZHODUJE SOUD - VIZ ŘÍZENÍ

aktivní legitimace k podání návrhu:

- matka
- pravděpodobný/putativní otec
- dítě
- kdykoli za života dítěte
- konstitutivní statusový rozsudek a stanovení péče a výživného pro dítě

tzv. kritická/rozhodná doba

- doba, od které do narození neprošlo méně než **160** (dříve 180) dnů a více než 300 dnů

závažné okolnosti otcovství vylučující

- neplodnost
- skutečnost, že matka souložila s více muži
  - prokázání soulože s více muži nepostačí
exceptio plurium concubentium
  - nutné provést dokazování znaleckými posudky
    - genetika (pravděpodobnost 99,999 %)
    - hematologie
    - antropologie
    - sexuologie
    - gynekologie a porodnictví

Rozsudek NEJVYŠŠÍHO SOUDU ze dne 22. 6. 2011, sp. zn. 21 Cdo 693/2010

„Dospěje-li znalec ve svém posudku k závěru, že otcovství muže, o němž bylo prokázáno, že souložil s matkou dítěte v době, od níž neprošlo do narození dítěte méně než sto osmdesát a více než tři sta dnů, je podle výsledku testu DNA vyloučeno, je soud povinen dát znalecký posudek vždy přezkoumat jiným znalcem, vědeckým ústavem nebo jinou institucí.“

Nález ÚSTAVNÍHO SOUDU ze dne 28. 2. 2008, sp. zn. 987/07

- povinnost podrobit se znaleckému zkoumání
  - princip poměrnosti
  - ochrana tělesné integrity tvrzeného otce
    - v. právo dítěte znát svůj původ
- Odběr biologických vzorků je dle stěžovatele vždy zásahem do tělesné integrity (čl. 6 a 31 Listiny), který s sebou "vždy a za všech okolností" nese zdravotní riziko spočívající v narušení rovnováhy nejen fyzické, ale i psychické. Bagatelizace tohoto problému vede k porušení stěžovatelova práva na lidskou důstojnost a osobní čest (čl. 10 Listiny). Stěžovatel má právo odepřít lékařský zákrok či odběr biologických vzorků ze svého těla, pokud má obavu o svůj zdravotní stav; souhlas stěžovatele nelze vynucovat ukládáním pokut.
- V tomto směru Ústavní soud připomíná, že předním hlediskem při jakékoliv činnosti týkající se dětí, včetně výkonu soudnictví, musí být zájem dítěte (čl. 3 odst. 1 Úmluvy). Pokud je to možné, má každé dítě právo znát své rodiče a má právo na jejich péči (čl. 7 Úmluvy). Ačkoliv tedy jde o sporné řízení, je povinností soudu náležitě vyšetřit skutkový stav a zjistit, zda žalovaný muž je otcem, či nikoliv. K tomu je beze vší pochybnosti zapotřebí provést též vyšetření DNA u tohoto muže; povinnost soudu objasnit skutkový stav jej proto opravňuje i k tomu, aby mj. tomuto muži uložil povinnost dostavit se ke znalci a strpět odběr vzorků nezbytných pro DNA analýzu. Jedině tímto postupem mohou být respektovány převažující zájmy dítěte, jakož i jeho právo znát své rodiče.

ŘÍZENÍ O URČENÍ OTCOVSTVÍ PODLE 3. DOMNĚNKY

§ 417 a násl. ZŘS Řízení o určení a popření otcovství

místní příslušnost: obecný soud dítěte § 417/1

zahájení: na návrh § 418/1, výjimky pro zdánlivé manželství

účastníci: žena, která dítě porodila, dítě a muž, který o sobě tvrdí nebo o němž je tvrzeno, že je otcem dítěte (domnělý otec), nebo jehož otcovství má být popřeno § 420/1

dokazování: zásada vyšetřovací § 21

spojení řízení: péče a výživa dítěte § 422

dovolání: ano, dle § 30

Evropský soud pro lidská práva

■ Keegan v Ireland (1994)

*the child was born out of marriage, but there was informal long lasting relationship!
mother left the father and gave the child for adoption*

violation of Art. 8

■ Paulík v Slovakia (2006)

*fathership established by the court decision in 70's - res iudicata
discrepancy between legal position and biological reality (DNA)*

„The lack of procedure for bringing the legal position into line with biological reality flies in the face of the wishes of those concerned and does not in fact benefit anyone“

violation of Art. 8

■ Kňákal v the Czech Republic (2007)

acknowledgment of paternity by a man, who knew before the child's birth that he was not her biological father

no violation of Art. 8

■ Kroon and others v the Netherlands (1994)

child was born into marriage, mother „lived“ with another man + other children of his

„The respect for family life requires that biological reality prevail over a legal presumption ....“

violation of Art. 8

■ Ahrens v Germany (2009)

■ Kautsor v Germany (2009)

no violation of Art. 8 and Art. 14

MODEL FAMILY CODE

(Schwenzer, I., Antwerpen/Oxford: Intersentia, 2006)

■ INTENTIONAL PARENTAGE

„Legal parent is the person who, with the consent of the birth mother, intentionally assumed parentage for the child“

■ COURT DETERMINATION/ADJUDICATION:

„Legal parent is the person determined by judicial adjudication to be the genetic parent of the child“

Ústavní soud: nález ze dne 28. 2. 2008 - I. ÚS 987/07

„Je zřejmé, že s vývojem moderní medicíny je celá koncepce § 54 odst. 1 a 2 zákona o rodině již překonaná. Tzv. báze třetí domněnky je skutečnost, že muž souložil s matkou dítěte v době, od které neprošlo do narození dítěte méně než sto osmdesát a více než tři sta dnů; jsou-li tyto skutečnosti prokázány, považuje se muž za otce dítěte (protinormou, na základě níž se domněnka neuplatní, je pravidlo o existenci závažných okolností vylučujících otcovství tohoto muže). Tato konstrukce skutkové báze domněnky pochází z dob, kdy nebylo možno jednoznačně znalecky určit, zda žalovaný muž skutečně je otcem; proto bylo nutno vázat působení domněnky na skutečnost jinou, a sice na soulož matky a žalovaného muže. Teprve nástup metod DNA diagnostiky v polovině osmdesátých let minulého století umožnil jednoznačné pozitivní určení otcovství žalovaného muže. Je-li na základě analýzy kyseliny deoxyribonukleové možno jednoznačně určit, zda žalovaný muž je otcem dítěte či nikoliv, není již ani nutno třetí domněnku otcovství vázat na skutečnost soulože, která o otcovství žalovaného muže vypovídá pouze nepřímě. V tomto směru tedy text § 54 odst. 2 zákona o rodině zaostává za vývojem moderní medicíny a neodpovídá současné společenské realitě. Do doby, než zákonodárce zareaguje na popsané změny, je nutno řešit nastalou situaci interpretací: Rovněž řízení o určení otcovství je ovládáno zásadou arbitrárního (nikoliv legálního) pořádku. Nelze proto považovat za jedině správný ten postup, že soud se bude napřed zabývat tím, zda došlo k souloži, a teprve v případě prokázání soulože nařídí znalecký posudek, aby zjistil, zda závažné okolnosti mužovo otcovství nevylučují. Není vadou řízení, pokud soud přímo přistoupí ke znaleckému dokazování metodami DNA diagnostiky: takový postup je v souladu nejen se zmíněnou zásadou arbitrárního pořádku, ale též se zásadou procesní ekonomie. Konečně je zjevné, že pokud ze znaleckého posudku vyplyne, že žalovaný muž je otcem dítěte, bude tím s praktickou jistotou prokázána i soulož tohoto muže s matkou dítěte v rozhodné době, tj. - dnes již překonaná - skutková báze třetí domněnky.“